

ETIMOLOŠKI PODATKI V ZGODOVINSKI LEKSIKOGRAFIJI

Andreja Legan Ravnikar

*Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU,
Ljubljana, Slovenija*

Key words: historical lexicography, loanwords, initial foreign-language words and way of borrowing, calques, foreign-language quotes

Summary: A good one-language explanatory historical dictionary gives information about (loan-)words as comprehensively as possible, therefore containing etymological section as well. Information rendered within this section directs users towards searching for more detailed information about a word's origin in etymological dictionaries. Identifying each loanword, conducted by the editors of the growing *Dictionary of the 16th Century Slovene*, is only possible through the comparison of that term with the initial (and not necessarily original) foreign-language word borrowed in the Slovene. The etymological explanation is also found in the dictionary articles regarding the linguistic calques. Etymological data is sometimes rendered in longer foreign-language quotes taken from the originals.

Ključne besede: zgodovinska leksikografija, prevzete besede, izhodiščne tujejezične besede in pot prevzema, kalki, tujejezični citati

Povzetek: Dober enojezični razlagalni zgodovinski slovar predstavlja (prevzeto) slovarsko besedo čim bolj celovito, torej vsebuje tudi etimološki razdelek. Podatki v njem uporabnika usmerjajo k iskanju podrobnejših informacij o izvoru v etimoloških slovarjih. Identifikacija vsake prevzete besede, ki jo opravljamo redaktorji v nastajajočem *Slovarju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*, je mogoča s pomočjo primerjave z izhodiščno tujejezično (ne nujno izvorno) besedo, ki je bila sprejeta v slovenščino. Etimološko pojasnilo se nahaja tudi v slovarskih sestavkih z iztočnicami, ki so kalki. Vlogo etimološkega podatka v slovarju lahko opravljajo tudi daljši tujejezični citati iz prevodnih predlog.

1 Uvodne besede

Zgodovinsko jezikoslovje je ena od znanstvenih disciplin diahronega jezikoslovja, ki se prek primerjalne, zgodovinske in rekonstrukcijske

metode srečuje z etimologijo,¹ vendar se njuna raziskovalna cilja razhajata. Če zgodovinsko jezikoslovje obravnava izbrani leksem, kot ga izkazujejo pisni viri v krajših ali daljših obdobjih jezikovne zgodovine, in sicer od natančnega opisa leksema na sinhroni ravni do opisa sprememb iz obdobja v obdobje na diahroni ravni, etimologija raziskuje njegovo predzgodovino. Upoštevač spoznanja sodobnega in zgodovinskega jezikoslovja, so glavni cilji etimološke raziskave: ugotoviti jezik, v katerem je leksem kot morfo-semantična enota nastal in v katerem obstaja realna možnost za njegovo etimološko razlago, ter odkriti prvotni pomen in razlog za izbiro tega poimenovanja (Furlan 2013: 20). V poljudnoznanstvenem tipu etimološkega slovarja lahko splošni uporabnik izve, od kod izvirajo današnje (knjižne) besede in kakšen je bil njihov prvotni pomen, kar avtor navaja s kratko in nazorno argumentacijo (Snoj 2016: 6).² Kljub razhajanjem med jezikoslovci obstaja neizpodbitno dejstvo, da drug brez drugega ne moreta, da zgodovinski slovar ni mogoč brez etimološke osvetlitve, kakor tudi etimološki slovar ni možen brez zgodovinskorazvojnih podatkov o slovarski besedi.³

1.1 Zaželeno je, da se v zgodovinskih slovarjih nahaja etimološki razdelek s krajšimi etimološkimi pripombami, kar ne pomeni, da je zgodovinski slovar poenostavljena verzija ali nadomestek etimološkega slovarja. Podatki v njem zahtevnejšega uporabnika usmerjajo k iskanju podrobnejših informacij o izvoru in pomenskem razvoju besede v etimoloških slovarjih. Kvaliteten enojezični razlagalni zgodovinski slovar predstavlja slovarsko besedo čim bolj celovito: z opisom na vseh jezikovnih ravninah in osvetlitvijo pragmatičnih okoliščin rabe. Tudi najnovejši razlagalni slovarji sodobnega knjižnega/standardnega jezika vsebujejo informacije o besednovrstnih in slovničnih lastnostih besede, pomensko razlago, prikazujejo zvrstno in stilno zaznamovano rabo, ilustrativne zglede, besedotvorno tvorjenost, terminološko rabo, vsebujejo enciklopedične podatke o realiji, ki jo poimenujejo, navajajo pomensko sorodne besede in imajo etimološki razdelek (Krysin, 1997: 65). Jezikoslovni in sociolingvistični opis besede namreč odraža kulturno-zgodovinske okoliščine in miselnost posameznega naroda ter specifičen pogled na svet, ki se kaže prek upovedovanja v nacionalnem jeziku. Vpeljava novih področij v slovarski sestavek

---

¹ Etimologija pomeni troje: znanstveno disciplino, jezikoslovni postopek, katerega cilj je etimološko pojasniti leksem, in rezultat etimološkega postopka, ko se sprašujemo, kakšno etimologijo ima dana beseda (Furlan, 2013: 20).

² O etimoloških razlagah prevzetih besed glede na izvor gl. Snoj, 2016: 18–19.

³ O dilemah v zvezi z razmerjem med zgodovino besede in njeno etimologijo oz. o razmejevanju med zgodovinsko in etimološko leksikografijo prim. Černyševa, 2013: 640–641.

razlagalnega slovarja sodobnega jezika, kot so etimologija, zgodovina besed, enciklopedični podatki, namreč razkriva nacionalno jezikovno podobo sveta in hkrati skuša premostiti protislovje med statičnim leksikografskim opisom besede in prikazom besede kot živega bitja, ki ima svoj izvor in zgodovino (Koporskaja, 2013: 539). Na primer v slovarske sestavke sodobnega razlagalnega, normativnega ruskega slovarja *Tolkovyj slovar' russkogo jazyka s vključenjem svedenij o proishozhdenii slov* (Švedova, 2007) so pri mnogih netvorjenih iztočnicah vključeni podatki o izvoru besede in njenih tujejezičnih ustreznih, ki dopolnjujejo in poglobljajo tradicionalno vedenje o njih.⁴ V sodobnem razlagalnem rastočem slovarju knjižne slovenščine (*eSSKJ*, 2016–2017) se etimološke osvetlitve na koncu slovarskih sestavkov nahajajo pri avtohtonih in prevzetih besedah, nemotiviranih besedah, pri tvorjenkah in kraticah; po stopnji raziskanosti pa se razvrščajo na: nedvomne razlage, razlage s prizdržkom, dve ali več mogočih razlag in različne tipe etimološko neraziskanih besed (Snoj 2009: 83–86). V slovar se vključuje tudi izbrano starejše in narečno besedje (arhaizmi, dialektizmi).⁵

1.2 Kot smo ugotovili iz primerjalne analize s sodobnejšimi, tipološko sorodnimi zgodovinskimi slovarji slovanskih jezikov in nemščine, so (predvsem) pri prevzetih besedah kratki etimološki navedki običajni in koristni (konkretno v nadaljevanju). Po eni strani ozaveščajo uporabnika o življenjskem ciklu besed in medsebojni povezanosti različnih tujejezičnih jezikovnih sistemov, po drugi strani pa so etimološke informacije za redaktorja dragocen vir, ki pomaga identificirati prevzeto besedo ter določiti njeno pomensko zgradbo in rabo. Analizira namreč besede, za katere je značilna večja ali manjša časovna odmaknjenost, morda so iz sodobne (normativne) rabe že izginile, za redaktorja pa sta današnje jezikovno stanje in jezikovni občutek lahko zavajajoča.

2 Etimološki podatki v tujejezičnih razlagalnih zgodovinskih slovarjih

Neodvisno od časa nastanka in obsega zgodovinskega slovarja se etimološki podatki vključujejo na začetek ali konec slovarskega sestavka.⁶ Kljub

---

⁴ Podrobneje o žanru razlagalnega slovarja z zgoščenim etimološkim slovarjem ruskega jezika prim. Belousova, 2013: 495–497. Kot zgled avtorica predstavlja slovar Švedove (2007), ki združuj ne navajajoe opis sodobnega jezikovnega sistema in razvojni prikaz izvora besede.

⁵ O vključevanju zgodovinskih podatkov v slovar sodobne slovenščine prim. Ahačič, 2014.

⁶ Nekateri ruski, poljski, ukrajinski zgodovinski slovarji etimoloških podatkov sploh ne navajajo, npr. *Slovar' russkogo jazyka XI–XVII vv.*, 1975; *SŁOWNIK POLSZCZYNY XVI WIEKU*, 1966; *Slovník ukrains'koj movi*, 1973. Zgodovinski *Slovník staropolski* (1953–1955)

razlikam v konceptu je slovarjem skupno, da se etimološke osvetlitve pojavljajo pretežno pri prevzetih besedah in tvorjenkah iz njih ter da zgoščeno nizajo jezikovne podatke.

2.1 Izmed zgodovinskih slovarjev vzhodnoslovanskih jezikov smo analizirali dva ruska zgodovinska slovarja, ki se glede na jezikovno gradivo med seboj dopolnjujeta. V *Slovar' [ju] drevnerusskogo jazyka (XI–XIV vv.) v desjati tomah* (1988–) se kratek podatek o izhodiščnem jeziku, od koder je bila beseda sprejeta v ruščino, in navedba tujejezične besede v originalnem črkopisu navaja neposredno za osnovnimi slovničnimi podatki iztočnice. Za dopolnitev semantične razlage se po potrebi navaja kratek odlomek iz prevodne predloge. Grška beseda ali besedna zveza se lahko (zlasti pri kalkih) navaja tudi na koncu slovarskega sestavka, z opozorilom na tvorbeno izhodiščno besedo (Avanesov 1988: 15). Medtem ko je bila v okviru grško-cerkvenoslovanske krščanske tradicije v verskih besedilih pri Rusih aktualna predvsem grščina, je ruski knjižni jezik nastal na govornjeni jezikovni osnovi, ki je dokumentirana v knjižnih in rokopisnih virih: v prevodih posvetnih besedil, sodnih kodeksih, uradnih dokumentih, družinski korespondenci, satiričnih spisih, zbranih pregovorih itd. »Posvetno« besedje popisuje *Slovar' obihodnogo russkogo jazyka Moskovskoj Rusi XVI–XVII vekov* (2004–), slovar jezika izbranih regij srednjeveške moskovske države.⁷ V uvodu je pojasnjeno, da so znotraj slovarskega sestavka zajete vse različice prevzetih besed, saj te posredno kažejo na jezikovno dinamiko sprejemanja in prilagajanja tuje besede domačemu (ruskemu) jezikovnemu sistemu. Za iztočnico so izbrali različico, ki je po zapisu najbližja izhodiščni tujejezični besedi. Jezik dajalec se s citatnim zapisom nahaja takoj za pregibnostnim vzorcem, medtem ko se variante navajajo na koncu slovarskega sestavka, npr. *bastard...* [fr. bastart 'nepravi', niz. basterd] ... variante bastert, boster; *baraban* ... [verjetno, tat. daraban 'boben' ali tur., krim.-tat. balaban 'veliki boben']; *banket* ... [nem. Bankett iz it. Banchetto ali fr., angl. banquet]; *banja* ... [morda, lj.-lat. balneum].⁸ Navedena tujejezična beseda je lahko predloga za prevzem, izvor ali besedotvorni predhodnik izvora, npr. *vendétta* ... it. vendetta ← lat. Vindikta; *diplomát*

---

sicer navaja npr. latinske ustreznice iz botanične terminologije, ne pa etimoloških podatkov, npr. *balsam, balsan, balszam* 1. ... Commifora Opobalsamum ... 2. bot. a. *Mentha silvestris crispata* ... b. *Mentha gentilis* itd.

⁷ Znotraj razločevalnih lastnosti, ki jih je potrebno upoštevati pri formuliranju iztočnic, se kot ločevalni kriterij upoštevata tudi različici v cerkvenoslovanski in vzhodnoslovanski tradiciji, npr. *vremja* i *veremja*.

⁸ Krajšave jezikov dajalecev in odlomki iz tujejezičnih slovarskih sestavkov so prevedeni, npr. rus. greč[eskij jazyk] = grški jezik z okrajsavo gr.; tjur[českij] = tur[ški] itd. Razvezave se nahajajo v seznamu krajšav.

... fr. diplomate ← gr. diploma; *karakál* ... tur. karakal; *paláta* ... lat. palatium; *tort* ... nem. Torte ← it. torta ← lat. tortus; *tóster* ... angl. toaster; *hrystál'* ... gr. krystallos; *effékt* ... nem. *Effékt* ← lat. effectus.

2.2 Med zahodnoslovanskimi zgodovinskimi slovarji smo glede na tipološko pripadnost izbrali slovaški razlagalni zgodovinski slovar *Historicky slovník slovenského jazyka* (1991–2008). V uvodni besedi je posebej poudarjeno, da se izvor oz. zgodovinski razvoj besed slovanskega izvora ne označuje. Pri tujejezičnih besedah, sprejetih v slovaščino, se ne glede na stopnjo prevzetosti načeloma navaja izhodiščni jezik, npr. *bagária* tur. (madž.), *barometer* gr./lat., *erb* nem.; izvzete so najstarejše prevzete besede, sprejete pred 10. stoletjem. V prvi knjigi češkega zgodovinskega slovarja *Slovník staročeský* (1970) vprašanje etimologije v uvodu ni omenjeno. V slovarskih sestavkih se pri besedah tujega izvora nahaja podatki o izhodiščni tujejezični ustreznici, o njenih starejših stopnjah in opomba o lokaciji »prave« etimološke razlage, vse na začetku slovarskega sestavka, npr. *balšám, balšán* ... balsam, balsamum, srlat. tudi balsamus, -nus; *báně* ... srlat. banna, stesl. banja; balneum ... ide. *bhā- lavare, od koder tudi nem. baden, stvn. badón Kluge 24.

2.3 Izmed južnoslovanskih jezikov je načrtovanemu slovenskemu zgodovinskemu slovarju *SSKJ16* gradivsko in po konceptu blizu *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* (1984–), ki kratke informacije o izvoru navaja za slovničnimi podatki prevzete iztočnice, npr. *advokat* ... lat. advocatus; *ağemkiña* ... arab. ağām 'Perzijec'; *afijum* ... tur. Afyon; *aforižem* ... gr. aphorismós; *Afri* ... lat. Afer; *afront* ... fr. affront. Pri izpeljanih členih iste besedne družine redaktor bralca usmerja na pojasnilo izvora pri netvorjeni iztočnici, npr. *adventski* ... etim. gl. advent; *Afrikanez* ... etim. gl. Afri; *afrikanski* ... etim. gl. Afri; ali pa se iztočnice povezujejo s kvalifikatorskim pojasnilom, npr. *ağutant* ... enako kakor *adjutant* I (in ista etim.); *agat* ... enako kakor *akat* (in ista etim.). *Rječnik hrvatskoga književnoga jezika od preporoda do I. G. Kovačiča* (1985–) obravnava hrvaški knjižni jezik v krajšem obdobju jezikovne zgodovine. V uvodu avtor ločuje dva tipa prevzetih besed, ki jih v slovarju različno pojasnjuje: če se niso »udomačile« v hrvaščini, jim za pomensko razlago sledi krajše terminološko pojasnilo, npr. *hàrpija* ... (thrasaetus harpya), *tižika* ... (phthisis, tuberculosis). Prepričan je, da ni potrebno navajati porekla vsake besede, sprejete iz tujega jezika, zlasti ker mnoge iz turškega jezika prevzete besede niso turškega izvora, mnoge izvorno latinske besede so prevzete s posredovanjem nemščine ipd., zato bi tovrstno pojasnjevanje preveč zašlo na področje etimološkega slovarja (Benešić 1985: XIV).

Navedeni zgledi kažejo, da se etimološka pojasnila navajajo pri mlajših prevzetih besedah, sprejetih iz različnih strokovnih oz. tematskih področij, in sicer na koncu slovarskega sestavka, npr. *artērija* ... (gr. artēria); *artičoka* ... (nar.it. articiocco, lat. cynara scolymus); *asekuracija* ... (lat. assecuratio); *assignat* ... (fr. assignat); *asker* ... (tur. asker); *bàndit* ... (it. bandito). V sto let nastajajočem *Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1881–1976) se podatek o izhodiščnem jeziku nahaja za oblikoslovnimi podatki iztočnice, npr. *bàlota* ... it. balotta; *bàlzam* ... lat. balsamum; *bàlsamit* ... it. balsamite, tanacetum balsamia; včasih tudi za razlago s sopomenko, npr. *bàlón*, *balóna* m pila, lopta ... iz it. ballone.

2.4 V obsežnem uvodu k zgodovinskemu slovarju knjižne nemščine *Frühneuhochdeutsches Wörterbuch* (1986–) avtor med drugim pojasnjuje namen etimoloških pripomb, ki jih uvršča med sestavne dele zgodovinskega slovarja, in razlaga različne tipe (1986: 80–83). Etimološki podatki kažejo na jezikovno pripadnost prevzete besede in jo identificirajo, s čimer pomembno prispevajo k odkrivanju njene pomenske zgradbe. Etimološka opozorila v slovarskih sestavkih nemškega slovarja se pojavljajo pri starejših in kronološko mlajših prevzetih besedah, pri narečnih besedah, starejših nemških besedah, pri pomenskih razlagah homonimov (1986: 81). Pri iztočnicah tujejezičnega izvora si etimološki podatki sledijo v klasičnem vrstnem redu, npr. *alkatron* ... iz port. alcatrão; *alkohol* ... iz špan.-arab. alkuhul; *alkoran* ... iz arab. al-qur'ān; *allemande* ... iz fr. allemande.⁹ Prikazuje se tudi jezikovno posredništvo, npr. *alkoven* ... iz fr. alcôve iz špan. alcoba; *alleluja* ... iz crk.-lat. alleluja iz hebr. hallelūjāh. Da se podatki o izhodiščnem jeziku ne bi ponavljali pri nadaljnjih tvorjenkah s prevzeto besedotvorno podstavo, so nadomeščeni s kazalčnimi kvalifikatorji in kvalifikatorskimi pojasnili, npr. *abbrossen* ... k srvn. broz; *alkolatisch* ... k alkohol; *alkolieren* ... k alkohol; *allectorius* ... k lat. alicere; *allemonge* ... k nvn. limone(?); *almosen* (do konca 16. stoletja prevladuje almusen, sfr. almisen); *allegation* (ločevati od lat. oblike allegatio) itd. V sto let izhajajočem zgodovinskem slovarju *Deutsches Wörterbuch* bratov Grimm (1854–1960) se podatki o izvoru, poti prevzemanja pri prevzetih besedah nizajo za oblikoslovnim zaglavjem, npr. *abt* ... lat. abbas, it., špan. abate, stvn. abbat, srvn. abbet pl. ebbete itd.; *altar* ... stvn. altari (nicht altāri), alteri, srvn. alter; *apostel* ... gr. ἀπόστολος, got. apaustaulus, itd.; *harfe* ... 1) psalterium, cithara. stvn. harapha, harpha, haraffa, harffa (Graff 4, 1031), srvn. harpfe, härpfe, herpfe ... angl. harp; stnord. harpa ... špan. it. arpa, port.

⁹ Pri večjih spremembah prevzete besede v primerjavi z izhodiščno tujejezično redaktor razloži potek glasovnih in drugih sprememb, npr. pri: *abzucht* ... iz lat. aquaeductus.

harpa, fr. harpe; navedeni zgledi kažejo tudi na vzporedne razvoje v germanskih jezikih.

3 Etimološki podatki v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja* (v nadaljevanju: *SSKJ16*)

Prevzete besede so se v slovenščini pojavljale v vseh obdobjih jezikovne zgodovine, in sicer zaradi sobivanja naših prednikov z germanskimi, romanskimi, madžarskimi ter hrvaškimi kajkavskimi in čakavskimi sosedi, predvsem na obrobju slovenskega etničnega ozemlja, kakor tudi iz latinščine od sprejema krščanstva pred več kot 1000 leti. Družbeno-zgodovinske in politične okoliščine so povzročile, da so naši predniki živeli v večjezični državni ureditvi, v okviru katere so potekale nemške (bavarske) kolonizacije tudi znotraj strnjene slovenske etnične ozemlja, in sicer na območju rovtarske, gorenjske in dolenske narečne skupine.¹⁰ Kratke etimološke pripombe se pojavljajo v slovarskih sestavkih s prevzetimi iztočnicami tudi v *SSKJ16*, katerega prva knjiga z iztočnicami na A do vključno D prihaja v sklepno fazo redakcijskih pregledov in medsebojnih usklajevanj.¹¹ Navajamo jih v etimološkem razdelku, ki se nahaja v zaključnem delu slovarskega sestavka.

3.1 Identifikacija prevzete besede znotraj sinhronega opisa jezikovnega sistema knjižnega jezika 16. stoletja v *SSKJ16* poteka s pomočjo primerjave z izhodiščno besedo iz tujejezičnega jezikovnega sistema, ki dostikrat ni izvorna niti nima prvotnega pomena. Glasovne in pisne različice prevzete besede uredniki vsakokrat primerjamo s tujejezičnimi izrazi, iz katerih je mogoče razložiti regularen in avtentičen glasoslovni razvoj ali tvorbo po analogiji.¹² Primerjava lahko poteka tudi z zgledi iz starejših besedilnih virov ali iz prevodne predloge, če obstaja in je ohranjena.

3.2 Etimološke podatke v *SSKJ16* navajamo v slovarskem sestavku za zadnjo pomensko enoto pri prevzeti besedi; pri besedi, ki nastala z

---

¹⁰ Na primer na Kočevskem se je kljub množičnemu izseljevanju v 20. stoletju in maloštevilnim govorcem ohranila arhaična nemška narečna govornica do današnjih dni.

¹¹ Nastajajoči *Slovar slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja* je sinhroni zgodovinski slovar, ki jezikovne podatke na vseh ravneh jezikovnega sistema podaja na isti časovni osi. Pripravlja ga skupina urednikov, članov Sekcije za zgodovino slovenskega jezika, ki je del Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Slovar zajema vse slovenske lekseme, potrjene v vseh ohranjenih knjižnih virih iz druge polovice 16. stoletja (1550–1603). Prvi zvezek *SSKJ16* vsebuje približno 2500 iztočnic ter 1000 kazalk in vodilk.

¹² Prim. tudi slovarje prevzetih besed, kjer je ta vidik posebej poudarjen, npr. Striedter-Temps (1963), Egorova (2012).

morfemskim prevodom (kalk); pri kalkirani stalni besedni zvezi.¹³ Zajete so vse prevzete besede, ne glede na čas in pot prevzema; izvzete so le najzgodnejše izposojenke, npr. *cerkev*, *križ*, *hiša*. Kratke etimološke informacije se nanašajo na podatek o izhodiščnem jeziku (ki ni nujno izvorni jezik!) in navedbo tujejezične besede, ki je bila predloga slovenski. Da se podatki ne bi ponavljali, je z etimološkim pojasnilom opremljen slovarski sestavek s (posodobljeno) prevzeto iztočnico, ne pa tvorjenke iz nje, npr. *arfa* ... Etim.: iz nem., prim. die Harfe,¹⁴ *afrati* ... Etim.: gl. arfa; *bareta* ... Etim.: iz it., prim. barretta, *baretica* ... Etim.: gl. bareta; *bruma* ... Etim.: iz nem., prim. srvn. vrume, *brumen* ... Etim.: gl. bruma, *brumni* ... Etim.: gl. bruma (podobno tudi: *brumno*, *brumnost*, *brumski* in *brumsko*). Znotraj besedotvornih različic se etimološko pojasnilo nahaja pri tisti prevzeti besedi, ki se v izrazni podobi najbolj prekriva z izhodiščno tujo besedo, bolj prilagojene slovenskemu jeziku pa so opremljene s kazalčnimi gesli, npr. *cajger* ... Etim., iz nem., prim. der Zeiger, in *cagar* ... Etim.: gl. cajger; *kecer* ... Etim.: iz nem., prim. der Ketzer, in *kecar* ... Etim.: gl. kecer; *petler* ... Etim.: iz nem., prim. der Bettler, in *petlar* ... Etim.: gl. petler.

Kadar je bila beseda ali besedna zveza prevzeta s posredovanjem tretjega jezika in je posredništvo pustilo opazne sledove v zapisu, v glasoslovnih, oblikoslovnih, besedotvornih značilnostih, se navaja jezik dajalec in jezik posrednik.¹⁵ Običajno v etimološkem razdelku navajamo sodobne pojavne oblike; če v sodobnem tujem jeziku ne obstajajo več, pa starejše jezikovno stanje, npr. v stari, srednji ali novi visoki nemščini. Predvsem pri nekaterih prevzetih besedah iz hebrejščine, sprejetih prek nemščine, ki v zgodovinskih in dialektoloških nemško-avstrijskih slovarjih niso izpričane, navajamo lokacijo tuje prevodne predloge, npr. *asara* ... Etim. iz hebr. prek nem., prim. LB 1545 Asara; *ciim* ... Etim. iz hebr. prek nem., prim. LB 1545 Zihim; *cimarindel* ... Etim.: iz nem., prim. MTh 1603 Zimmatrind. Kadar izhodiščna tuja beseda ni zadovoljivo pojasnjena ali v etimoloških slovarjih zanjo obstaja več možnih razlag, vprašanje stopnje verjetnosti prepuščamo etimologom, etimološke podatke pa dopolnjujemo s

---

¹³ Osnovni opis etimološkega razdelka se nahaja v: Merše itd., 2001: 29–30.

¹⁴ Pri navajanju izhodiščnih besed tujejezične foneme prečkujemo po pravilih v *Slovenskem pravopisu* (2001), naglasna znamenja se opuščajo, manj običajne črke iz zgodovinskih slovarjev pa posodabljajo (interni *Priročnik za sestavljanje in vpisovanje gesel*, Različica 2016, 79).

¹⁵ Pri analizi prevzetega jezikovnega gradiva in opazovanju nadaljnjih sprememb besede v jeziku prejemniku so na vseh ravneh jezikovnega sistema v pomoč teoretična izhodišča kontaktnega jezikoslovja oz. teorije jezika v stiku. Prim. Legan Ravninar, 2014: 70–84.

kvalifikatorskim pojasnilom nejasno, npr. *avstrija* ... Etim.: nejasno, prim. it. osteria, *barigla* ... Etim.: nejasno, prim. it. barile.

3.2.1 Zaradi posebnih sociolingvističnih okoliščin je bilo pričakovati, da so prevzete besede iz ali prek nemščine najštevilnejše in se pojavljajo v pisnih in/ali glasovnih različicah, ki jih je mestoma med seboj težko razločevati npr. *firšt*, *first*, *furst* in *fürst*; *ferahtati*, *ferrahtati* in *verahtati*.¹⁶ Glasovne različice so lahko posledica narečnorazvojne zakonitosti nemščine, npr. iz srvn. bav. *smâhen* so zaradi soglasniških sprememb $h > \gamma > g$ in onemitve *h*-ja izpričane tri: *žmagati* (pojavljajo se v 12 knjižnih virih), *žmaati* (5) in *žmagati* (v MTh 1603). Od različic je v *SSKJ16* postala iztočnica tista, ki je bila od 19. stoletja dalje rabljena najpogosteje. Če v sodobnejšem jeziku beseda ne obstaja več, na izbiro iztočnice vpliva pogostost in razširjenost njene rabe v 16. stoletju, npr. *žmagati* (žmagati, žmaati, žmahati). Pojavljanje v več knjižnih virih ima prednost pred številčno močnejše zastopanimi zgledi le v enem delu ali pri enem avtorju, npr. nastavi se iztočnica *bidertaufner*, ki je izpričana v različnih knjižnih delih, medtem ko se *vidertaufner* pojavlja le v TPo 1595 in enkrat v TT 1557.¹⁷ Kot glasovne različice se upoštevajo tiste, ki se dajo razložiti z glasoslovnimi zakonitostmi slovenskega jezikovnega sistema. V mislih imamo zamenjavo ali nadomestitev nemških fonemov z zvočno podobnimi slovenskimi (npr. $b > p$; $d > t$; $f/v/ > b, p$; $ś > š$; $ž > ž$ itd.), odpravo dvojnih soglasnikov (npr. $rr > r$), poenostavitev soglasniških sklopov (npr. $gk > g$ ali $k, gl > dl, tl > kl$), predvsem v vzglasju uvajanje novih soglasniških sklopov (št-, šp-, šk-, štr-, špr-, kv-), onemitev največkrat vzglasnega (pridahnjenega) *h*, ker ni bil tako fonetično izrazit kot slovenski pripornik *h* (npr. *ajd* in *hajd*), in glasovne premene. Kot zelo produktivna se je pokazala tvorba po analogiji; v 16. stoletju se že kažejo odrazi moderne vokalne redukcije.¹⁸

3.2.2 V knjižno slovenščino 16. stoletja sprejete nemške besede so navedene v sodobni obliki in s členom, npr. *ildbret* ... Etim.: iz nem., prim. das Wildbret; *borcajhen* ... Etim.: iz nem., prim. das Vorzeichen; *cirati* ... Etim.: iz nem., prim. zieren; *cidoniterski* ... Etim.: iz nem., prim. zidonitisch; *ferfolgati* ... Etim.: iz nem., prim. verfolgen. Na nemško besedo iz starejših obdobj jezikovne zgodovine se sklicujemo, če v sodobni knjižni

---

¹⁶ V oklepaju za iztočnico se izjemoma navajajo pisne različice, ki so posledica zapisa fonemov po nemškem pravopisu, vendar le, če obstaja verjetnost, da gre lahko tudi za glasovno različico, npr. *firšt* (firšt, first, furst, fürst), *funt* (funt, pfunt), *feratati* (fratati, ferratati, feratati). Predlog obravnave prevzetih besed iz nemščine za *SSKJ16* je pripravila avtorica članka.

¹⁷ Natančnejša navodila o določitvi in zapisu iztočnice gl. Merše itd., 2001: 12–13.

¹⁸ Podrobneje o tem prim. Legan Ravnikar, 2012: 135–138.

nemščini ne obstaja več, npr. *ahker* ... Etim.: iz srvn., prim. kor.-nem. a'ker; *cerer* ... Etim.: iz nem., prim. bav. Zärer; *cerati* ... Etim.: iz nem., prim. srvn. zeren, zern; *dremel* ... Etim.: iz nem., prim. srvn. drëmel; *ferbegati* se ... Etim.: iz nem., prim. srvn. verwëgen. Če v besedilnih virih 16. stoletja izhodiščni samostalniki ni bil izpričan, se smer prevzema izraža s sklicevanjem nanj, npr. *adamaski* ... Etim.: k nem., prim. Adama; *asirerski* ... Etim.: k nem., prim. der Asyrer; *cidonierski* ... Etim.: k nem., prim. Zidonier.

Nemščina se največkrat pojavlja tudi kot jezik posredovanja tujejezičnih izhodiščnih besed, npr. *ametist* ... Etim.: iz lat. prek nem., prim. der Amethyst; *adiaforist* ... Etim.: iz gr. prek nem., prim. der Adiaphorist; *ceder* ... iz lat. prek nem., prim. die Zeder. Nemščina je bila jezik posredovanja tudi pri prevzetih besedah hebrejskega, aramejskega ali arabskega izvora, npr. *abba* ... Etim. iz hebr. prek nem., prim. LB 1545 Abba, *alkoran* ... Etim.: iz arab. prek nem. prim. SA 1559 der Alcoran.

3.2.3 Iz latinščine ali z njenim posredovanjem so bili v slovenski jezik sprejeti mnogi termini in tematske besede, povezane s svetopisemskimi realijami, npr. *ara* ... Etim.: iz lat., prim. arhha; *arka* ... Etim.: iz lat., prim. arca; *artikel* ... Etim.: iz lat., prim. articulus; *ceremonija* ... Etim.: iz lat., prim. caeremonia. Besede grškega izvora so bile v slovenščino povečini sprejete prek latinščine. Kadar sta izraza v grščini in latinščini enaka, na posredovanje latinščine ne kažemo, npr. *ajer* ... Etim.: iz lat., prim. aer; *alfa* ... iz lat., prim. alpha; v nasprotnem primeru pa se pot posredovanja navaja, npr. *apostol* ... Etim.: iz gr. prek lat., prim. apostolus. Nekatere prevzete besede se navezujejo na izhodiščno grško besedo, npr. *aloe* ... Etim.: iz gr., prim. aloe (prim. tudi: *aloes* ... Etim.: iz gr. prek nem., prim. aloes); *anatema* ... Etim.: iz gr., prim. anathema; *apologija* ... Etim.: iz gr., prim. apologia. Citatno prevzete besede, ki kažejo najtesnejšo povezanost z latinskimi ali grškimi jeziki, so v vlogi iztočnice prikazane ločeno in neprečrkovano, npr. *antithesis* ... Etim.: iz gr., prim. antithesis; *apostolicus* ... Etim.: iz lat., prim. apostolicus; podobno tudi: *collegium*, *communio*, *confessio*, *conscientia* itd.¹⁹ Prehodno stanje prilagajanja tujejezične besede slovenskim jezikovnim zakonitostim kažejo »dvojne« iztočnice, npr.

---

¹⁹ Pravila za obravnavo tovrstnih besed je pripravil redaktor in klasični filolog Kozma Ahačič. Prav tako je izdelal pravila za nastavitvev iztočnice pri latinskih besedah, pri katerih imenovalnik ni izpričan, ter za prikaz in slovarski opis latinskih besednih zvez. Z najosnovnejšim etimološkim podatkom so namreč opremljene tudi latinske besedne zveze, od katerih so v slovarju upošteevane le tiste, ki se smiselno vključujejo v slovensko besedilo in postanejo njen sestavni del. Prim. tudi Merše v uvodu: Ahačič itd., 2011: 13.

absolucija in *absolutio*, *argument* in *argumentum*, *apocalipsis* in *apokalipsa*, *collecta* in *kolekta*, *dekretum* in *dekret*. Iz zgledeov je razvidno, da se v prvi fazi iz klasičnih jezikov sprejete besede (z izjemo grškega alfabeta) vključujejo v slovensko besedilo povsem nespremenjeno.

3.2.4 Pri romanskih izposojenkah se načeloma navaja latinsko izhodišče, npr. *balena* ... Etim.: iz lat., prim. *balaena*. Vsa italijanska narečja so v etimološkem razdelku združena pod skupno okrajšavo it., npr. *armada* ... Etim.: iz it., prim. *armata*; *baštija* ... Etim.: iz it., prim. *bastia*; *čebul* ... Etim.: iz it., prim. *cipolla*; *čičerka* ... Etim.: iz it., prim. *cicerchia*.²⁰ V primeru nejasnega izhodišča lahko jezik ožje geografsko zamejimo, npr. *babion* ... Etim.: nejasno, prim. južnoit. *babbiune*.

3.2.5 Madžarščina je eden od stičnih jezikov slovenščine, ki je vplivala na slovenski leksikalni fond predvsem na severovzhodnem delu slovenskega etničnega ozemlja, npr. *batriv* ... Etim.: iz madž., prim. *bator*; *cipeliš* ... Etim.: iz madž., prim. *cipelös*; *cula* ... Etim.: nejasno., prim. madž. *cula*. Postal je tudi jezik posredovanja besed avarskega izvora, npr. *ban* ... Etim.: iz madž., prim. *ban*.

3.2.6 Kalkiranje je bil eden od osnovnih načinov širitve knjižnega glagolskega besedja v 16. stoletju, iz česar sklepamo, da je bil vpliv nemškega jezika na njihovo tvorbo zelo močen.²¹ Izstopata dva tipa kalkiranih glagolskih tvorjenk. Pri prvem se kot začetno besedotvorno obrazilo pojavlja prevodna ustreznica nemške predpone, ki je predlog ali prislov. V etimološkem razdelku slovarja *SSKJ16* je z nemško ustreznico opozorjeno na dobesedni prevod, npr. *čezdati* ... Etim.: po nem., prim. *übergeben*; *čezdišputirati* ... Etim.: po nem., prim. *überdisputieren*; *dolizprati* ... Etim.: po nem., prim. *abwaschen*; *doliobešati* ... Etim.: po nem., prim. *herabhängen*; *dolipasti* ... Etim.: po nem., prim. *niederfallen*; *dolipotlačiti* ... Etim.: po nem., prim. *unterdrücken*.²² Drugi tip predstavljajo morfemsko prevedeni nemški neločljivo sestavljeni glagoli, npr. *dopasti* ... Etim.: po nem., prim. *gefallen*; *doprinesti* ... Etim.: po nem., prim. *darbringen*.

3.2.7 Vlogo etimološkega pojasnila izjemoma opravljajo tujejezični navedki iz prevodnih predlog ali Megiserjevih slovarjev. Nujnost postopka se je

---

²⁰ Največ prevzetih besed romanskega narečnega izvora je obravnaval Metod Čepar.

²¹ Prim. sistematično analizo kalkiranih glagolov predvsem v 16. stoletju v: Merše, 2009: 129–143.

²² Največ kalkiranih besed sta redigirali Majda Merše in Jožica Narat.

pokazala pri ugotavljanju pomenske analize nekaterih besed, stalnih besednih zvez in iskanju vzroka za »neslovensko« vezljivost pri glagolih ali glagolskih samostalnikih, ki jo je razjasnila šele primerjava s prevodno predlogo, npr.

boj /.../ 1. oborožen spopad; boj:

a) kdo; zoper koga, s kom: /.../ Kadar je vshe Simon v'Galileo bil prihàl, je on veliku **bojou** sturil s'Ajdi, inu je supàr nje obladal, inu je nje gnal notèr do Ptolemaifa DB 1584, II,182b / v zvezi **držati boj** *Deutch. Schlacht halten. Latinè. committere praelium. Windisch. boj* dershati, klati, se bojovati. *Italicè. pugnare, far giornata, combattere MD 1592, N2b bojevati se*

b) z vezljivostjo, kalkirano po nemščini, kdo; koga₂: PErgodilu se je pak, kadar je bil [David] od **Boja** tiga Philisterja [Goljata] prihàl, de fo Shene is vfeh Israelkih Méft bile shle s'Pefnami inu s'Raji pruti Saulu DB 1584, I,160a; po tuji prevodni predlogi ES begab sich aber / da er wider komen war von des Philisters **schlacht** / das die Weiber aus allen stedten Jsrael waren gegangen mit gesang vnd reigen dem könige Saul entgegen LB 1545, I,542 [A. L. R.]²³

čuditi se /.../ čutiti in izražati presenečenje, začudenje; čuditi se:

a) kdo; čemu, na/v čem, na(d) čim: Moifes pag kadar tu [božjega angela v gorečem grmu] sagleda, **fe** on **zhudi** timu uidenu TT 1557, 351; /.../

b) z vezljivostjo, kalkirano po nemščini, kdo; česa: Kakor ti Iudie, kateri fo **fe** tih predig Christufovih na tim hribu **zhudili**, inu potle vidili te Zaihne .. ti fo lkorai vfi k'Christufu stopili inu kàrscheniki poštali KPo 1567, XLIIb; Zhefa fo **fe** ty starishi **zhudili**? Tih rezhy, katere fo od Christufa flishali JPo 1578, I, 20a =[28a]; Inu on [Kristus] nej mogèl ondi obeniga della sturiti .. Inu on **fe** je **zhudil** nyh nevere DB 1584, III,22b; po tuji prevodni predlogi Vnd er **verwunderte** jres vnglaubens LB 1545, III,2041; /.../ [A. L. R.]

4 Vpliv izhodišča in časa prevzemanja na oblikovanje iztočnic v slovarju

Etimološki podatki kažejo tudi stopnjo prilagoditve sprejete tujejezične besede v slovenski jezikovni sistem, ki se izkazuje v glasoslovnih in pisnih različicah, v sprejetju spola in možnosti pregibanja, v prilagoditvi slovenskemu besedotvornemu sistemu in možnosti nadaljnje tvorbe (besedne družine). Etimološke pripombe o izhodišču in poti prevzema

²³ Krajšava redakcijo citiranih gesel pripisuje avtorici članka.

pomembno vplivajo na nastavev samostojne iztočnice v *SSKJ16*, ko gre za prevzete besede, ki se razlikujejo po času prevzema in po izhodiščnem jeziku.²⁴

4.1 Kot samostojne iztočnice pojmuje tiste prevzete besede in tvorjenke iz njih, za katere se je izkazalo, da je njihova razlikovalna izrazna podoba razločljiva z večkratnim prevzemom iz istega jezika, vendar v različnih časovnih obdobjih, npr. *cedla* ... Etim.: iz lat. prek nem., prim. srvn. cēdele, in *cetele* ... Etim.: iz nem., prim. der Zettel; *ceringa* ... Etim.: iz nem., prim. srvn. zeringe, in *cerunga* ... Etim.: iz nem., prim. die Zehrung; *cimerman* ... Etim.: iz nem, prim. der Zimmerman, in *cimperman* ... Etim.: iz nem., prim. stvn. Zimparman;, *ferdamati* ... Etim.: iz nem, prim. verdammen, in *ferdamnati* ... Etim.: iz nem, prim. srvn. verdammen.

4.2 Kot samostojne iztočnice so uvrščene tudi besede, kjer so razlike razločljive z različnim izhodiščnim jezikom (jezikom dajalcem), npr. *apt* ... Etim.: iz nem, prim. der Abt, in *apat* ... Etim.: iz lat., prim. abbas; *dac* ... Etim.: iz nem., prim. der Tatz, in *dacija* ... Etim.: iz lat., prim. datio; *demant* ... Etim.: iz nem., prim. der Demant, *diemat* ... Etim.: iz lat., prim. srlat. Diamas, in *adamant* ... Etim.: iz gr. prek lat., prim. adamas; *farizejer* ... Etim.: iz nem, prim. der Pharisäer, in *farizeus* ... Etim.: iz lat., prim. Pharisaeus. Iztočnici se lahko razlikujeta zaradi jezikovnega prevzema brez ali s posredovanjem tretjega jezika, npr. *aloe* ... Etim.: iz gr., prim. aloe, in *aloes* ... Etim.: iz gr. prek nem., prim. LB 1545 Aloes.

5 Sklep

Iz konkretnih prikazov v različnih razlagalnih zgodovinskih slovarjih je razvidno, da etimološki razdelek ni nepotreben del slovarskega sestavka. Podatki v njem ozaveščajo uporabnika o življenjskem ciklu besed in medsebojni povezanosti različnih tujejezičnih jezikovnih sistemov, zahtevnejšega uporabnika pa usmerjajo k iskanju podrobnejših informacij o izvoru in pomenskem razvoju besed v etimoloških slovarjih. Celovit jezikoslovni in sociolingvistični opis besed tudi odraža kulturno-zgodovinske okoliščine, miselnost pripadnikov posamezne jezikovne skupnosti in njihov specifičen pogled na svet.

6 Seznam krajšav

---

²⁴ Prikaz samostojnih iztočnic glede na čas prevzema, izhodiščni jezik in posredništvo je za redaktorsko delo pripravila avtorica članka.

angl. = angleško
 arab. = arabsko
 crk.-lat. = cerkvenolatinsko
 DB 1584 = Jurij Dalmatin, *BIBLIA*, Wittenberg, 1584
 fr. = francosko
 got. = gotsko
 gr. = grško
 hebr. = hebrejsko
 ide. = indoevropsko
 it. = italijansko
 JPo 1578 = Jurij Juričič, *POSTILLA*, Ljubljana, 1578
 južnoit. = južnoitalijansko
 kor.-nem. = koroškonemško
 KPo 1567 = Sebastijan Krelj, *POSTILLA SLOVENSKA*, Regensburg, 1567
 krim.-tat. = krimskotatarsko
 lat. = latinsko
 LB 1545 = Luther, Martin. 1545 (1974). *Biblia, Das ist: Die gantze Heilige Schrift Deusch auff's new zugericht* Wittenberg, München.
 madž. = madžarsko
 MD 1592 = Hieronymus Megiser, *DICTIONARIVM QVATVOR LINGVARVM*, Graz, 1592
 MTh 1603 = Hieronymus Megiser, *Thefaurus Polyglottus*, Frankfurt, 1603
 nar.-it. = narečnoitalijansko
 nar.-lat. = narečnolatinsko
 nem. = nemško
 niz. = nizozemsko
 nvn. = novovisokonemško
 port. = portugalsko
 SA 1559 = Spangenberg, Johannes. 1559. *Ausslegungen der Episteln vnd Euangelien*. Nürnberg
 srfr. = srednjefrancosko
 srlat. = srednelatinsko
 srvn. = srednjevisokonemško
 stlat. = starolatinsko
 stcsl. = starocerkvenoslovansko
 stvn. = starovisokonemško
 špan. = špansko
 špan.-arab. = španskoarabsko
 tat. = tatarsko
 TPo 1595 = Primož Trubar, *HISHNA POSTILLA*, Tübingen, 1595.
 TT 1557 = Primož Trubar, *TA PERVI DEIL TIGA NOVIGA TESTAMENTA*, Tübingen, 1557
 tur. = turško

7 Viri in literatura

- Ahačič, Kozma. 2014. Zgodovinski podatki v slovarju sodobne slovenščine. V: *Novi slovar za 21. stoletje : e-zbornik s Posveta o novem slovarju slovenskega jezika na Ministrstvu za kulturo, 12. februar 2014*. Ur. Irena Grahek, Simona Bergoč. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo.
http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/slovenski_jezik/E_zbornik/11-_Kozma_Ahacic-clanek.pdf, dostop 26. 3. 2018.
- Ahačič, Kozma, Legan Ravnkar, Andreja, Merše, Majda, Narat, Jožica, Novak, France. 2011. *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. *Besedje slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja*. 2014. Elektronska objava. Spletna izdaja na www.fran.si. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, dostop 26. 3. 2018.
- Belousova, A. S. 2013. O novih žanrah slovarj ruskega jezika pod redakcijo akademika Ran N. Ju. Švedovoj. V: *Slavjanskaja leksikografija*. Meždunarodna kolektivna monografija. Red. M. I. Černyševa. Moskva: Azbukovnik.
- Benešič, Julije. 1985. *Rječnik hrvatskoga književnoga jezika od preporoda do I. G. Kovačića*. Svezak 1 (a–burkati). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti itd.
- Bezljaj, France, Snój, Marko, Furlan, Metka, Klemenčič, Simona. 1976–2007. *Etimološki slovar slovenskega jezika*. Ljubljana: SAZU, ZRC SAZU, Mladinska knjiga.
- Černyševa, M. I. 2013. Ruska istoričeska leksikografija. V: *Slavjanskaja leksikografija*. Meždunarodna kolektivna monografija. Red. M. I. Černyševa. Moskva: Azbukovnik.
- Egorova, T. V. 2012. *Slovar inostrannyh slov sovremennogo russkogo jazyka*. Moskva: Adelant.
- eSSKJ: *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2016–2017. Spletni rastoči slovar na www.fran.si (Zbirka Fran). Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, dostop 26. 3. 2018.
- Frühneuhochdeutsches Wörterbuch*. 1986. Herausgegeben von Robert R. Anderson, Ulrich Goebel, Oskar Reichmann. Band 1 (Lieferung 1, Einleitung, Quellenverzeichnis, Literaturverzeichnis (a–abfal)). Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Furlan, Metka. 2013. *Novi etimološki slovar slovenskega jezika : poskusni zvezek*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Gebauer, Jan. 1970. *Slovník staročeský*. Díl 1 (A–J). Druhé, nezměněné vydání. Praha: Akademie.
- Grimm, Jakob, Grimm, Wilhelm. 2004. *Der digitale Grimm. Deutsches Wörterbuch von Jakob und Wilhelm Grimm*. Version 05–04. Frankfurt am Main. http://woerterbuchnetz.de/cgi-bin/WBNetz/wbgui_py?sigle=DWB, dostop 26. 3. 2018.
- Historický slovník slovenského jazyka*. I (A–J). 1991. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.

- Koporskaja, E. S. 2013. Principy opisaniya leksiki v »novom tolkovom slovare sovremennoogo ruskogo literaturnogo jazyka s rasshirennymi svedenijami o slove (v knižnoj i uglublennoj elektronoj versijah). V: *Slavjanskaja leksikografija*. Meždunarodnaja kollektivnaja monografija. Red. M. I. Černyševa. Moskva: Azbukovnik.
- Krysin, L. P. 1997. Leksikografičeskoe predstavlenie inojazyčnogo slova: tipy gramatičeskoj informacii. V: *Oblyk slova (Sb. statej)*. Otvetstvennyj redaktor L. P. Krysin. Moskva: Rossijskaja akedemija nauk, Institut ruskogo jazyka im. V. V. Vinogradova.
- Legan Ravnika, Andreja. 2012. Značilnosti sprejemanja besed iz nemščine v knjižno slovenščino 16. stoletja. V: *Jezikoslovni zapiski* 18/2. Ljubljana. 131–148.
- Legan Ravnika, Andreja. 2014. Problematika germanizmov v zgodovinskem slovarju knjižne slovenščine 16. stoletja. V: *Slovenski jezik na stičišču več kultur*, (Zora, 102). Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti. 70–84.
- Merše, Majda. 2009. Glagolski kalki v zgodovini slovenskega jezika. V: *Slovenski knjižni jezik 16. stoletja* : Razprave o oblikoslovju, besedotvorju, glasoslovju in pravopisu. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 129–146.
- Merše, Majda, Novak, France, Premk, Francka. 2001. *Slovar jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja* : Poskusni snopič. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Dio I (a–češula). 1881–1882. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*. 1984–. Zagreb: JAZU, Zavod za jezik IFF, HAZU, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Slovar' drevneruskogo jazyka (XI–XIV vv.) v desjati tomah*. Tom 1 (a–v'zakonjatisja). 1988. Gl. red. R. I. Avanesov. Moskva: Russkij jazyk.
- Slovar' obihodnogo ruskogo jazyka Moskovskoj Rusi XVI–XVII vekov*. 2004. Vypusk 1, A–Bjaz'. Pod red. O. S. Mžel'skoj. Sankt–Peterburg: Nauka.
- SŁOWNIK POLSZCZYNY XVI WIEKU*. Tom I (A–BANY). 1966. Wrocław, Warszawa, Kraków: Institut Badań Literackich, Wydawnictwo Polskiej akademii nauk.
- Słownik staropolski*. Tom 1 (A–Ć). 1953–1955. Warszawa: Wydawnictwo Polskiej akademii nauk.
- Slovník ukrajns'koj movi*. Tom 4. 1973. Kijv: Naukova Dumka.
- Snoj, Marko. 2009. Etimološke osvetlitve v novem slovarju slovenskega jezika. V: *Strokovni posvet o novem slovarju slovenskega jezika*, 23. in 24. oktober 2008. Ur. Andrej Perdih. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Snoj, Marko. 2016. *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Striedter-Temps, Hildegard. 1963. *Deutsche Lehnwörter in Slowenischen*. Wien: Im Kommission bei Otto Harrasovitz.
- Tolkovoj slovar' ruskogo jazyka s vključeniem svedenij o proischoždenii slov*. 2007. Otv. redaktor akad. Ran N. Ju. Švedova, avtorji slovarja: N. Ju Švedova – osnovnyj korpus slovarja; L. V. Kurkina i L. P. Krysin – avtory svedenij o proischoždenii slov). Moskva: Azbukovnik.